

Geboorte van Nederland

De tentoonstelling Geboorte van Nederland is een initiatief van het Samenwerkingsverband 1572-gemeenten. Vanaf 2022 staan we stil bij het begin van de geboorte van Nederland. Tientallen gemeenten – van Vlissingen tot Dokkum, van Bredevoort tot Haarlem en van Alkmaar tot Kerkrade – hebben zich bij dit programma aangesloten. En zij laten deze tentoonstelling zien binnen hun gemeente.

Alle deelnemende gemeenten hebben een band met de periode 1572-1574 – zowel in positieve als in negatieve zin. Allemaal kwamen zij gewild of ongewild terecht in een oorlog waarin burgers, steden en provincies niet alleen tegenover hun Spaanse landsheer maar vooral ook tegenover elkaar kwamen te staan. Uiteindelijk leidde die gewapende strijd tot het ontstaan van de Republiek, de voorloper van het huidige Nederland. De herdenking van 450 jaar geboorte van Nederland loopt tot en met 2024.

Het programma richt zich op hedendaagse waarden die al in de Tachtigjarige Oorlog een cruciale rol speelden: vrijheid, verdraagzaamheid, verscheidenheid en verbondenheid (de 4 V's). Meer informatie op: www.geboortevannederland.nl. U kunt zich daar ook opgeven voor onze nieuwsbrief.

In deze tentoonstelling vindt u informatie over de situatie toen (in blauw) en bij ieder thema een koppeling naar het heden (in rood). De opstelling zelf is gemaakt in de vorm van de cijfers 1, 5, 7 en 2 en heeft een blauwe voorkant en een rode achterkant. De overige informatie is te vinden op de zijpanelen. De zuil met het cijfer 2 is ook beschikbaar als 3 of 4 (voor 1573 of 1574).

Hier vindt u de teksten van de hele tentoonstelling.

Zuil 1

OPSTAND

Halverwege de zestiende eeuw verzet een deel van de bevolking in de Nederlanden zich tegen hun landsheer, Filips II van Spanje. Zij zien hun oude vrijheden aangetast en zijn het oneens met de strenge vervolgingen van gereformeerden. In 1566 slaat de vlam in de pan. De Beeldenstorm vernielt kerken, kloosters en kapellen van Henegouwen tot Friesland.

Frans Hogenberg, *De beeldenstorm*, ca. 1570, Huis Van Gijn, Dordrecht

“U zal lof en eer oogsten [...] omdat u de eerste bent geweest die het vaderland zo’n goede en trouwe dienst hebt bewezen in deze ongemakkelijke tijd [...] u bent een voorbeeld voor alle anderen.” Willem van Oranje aan Vlissingen, mei 1572.

VRIJHEID

Nederland is nu een vrije, open en veilige samenleving. Dat was niet altijd zo. Nederland ontwikkelde zich tot een onafhankelijke Republiek tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). In de loop van die oorlog veroverde de Republiek koloniën die pas in de twintigste eeuw onafhankelijk werden. Nu vinden we onafhankelijkheid vanzelfsprekend en geven we meer aandacht aan persoonlijke vrijheid.

Wat betekent vrijheid voor jou?

En waar ligt de grens tussen jouw vrijheid en die van een ander?

Welke quote past het beste bij jou?

“Dat zij [...] goed en bloed offeren tot verlossing van het vaderland uit de gruwelijke tirannie van de vreemde Spaanse knechten die dit land nu verscheidene jaren onderdrukken en nog dagelijks beroven van haar welvaart.” Willem van Oranje, Eerste Vrije Statenvergadering Holland, juli 1572.

“ik zie dat ze overal de moed verliezen, zodanig dat de meest toegewijde [steden] geweldig wankelen. [...] ze [worden] gevat door zo’n schrik, dat ik vrees dat ik uiteindelijk alleen zal staan en van alle kanten verlaten, indien God hier niet op miraculeuze wijze in voorziet.” Willem van Oranje aan zijn broer Jan van Nassau, oktober 1572.

Zuil 5

ORANJE

Koning Filips II stelt Willem van Oranje verantwoordelijk voor de 'rebellie'. Hij stuurt de hertog van Alva om orde op zaken te stellen. Oranje vlucht naar het Duitse Dillenburg. In 1568 organiseert hij een eerste militaire invasie, maar dat wordt geen succes. Op 1 april 1572 krijgt de Opstand een nieuwe impuls na de inname van Den Briel door de watergeuzen. Kort daarna kiezen belangrijke steden zoals Vlissingen en Enkhuizen de kant van Oranje.

Adriaen Thomasz. Key, *Portret van Willem van Oranje*, 1579, Rijksmuseum Amsterdam

VERSCHEIDENHEID

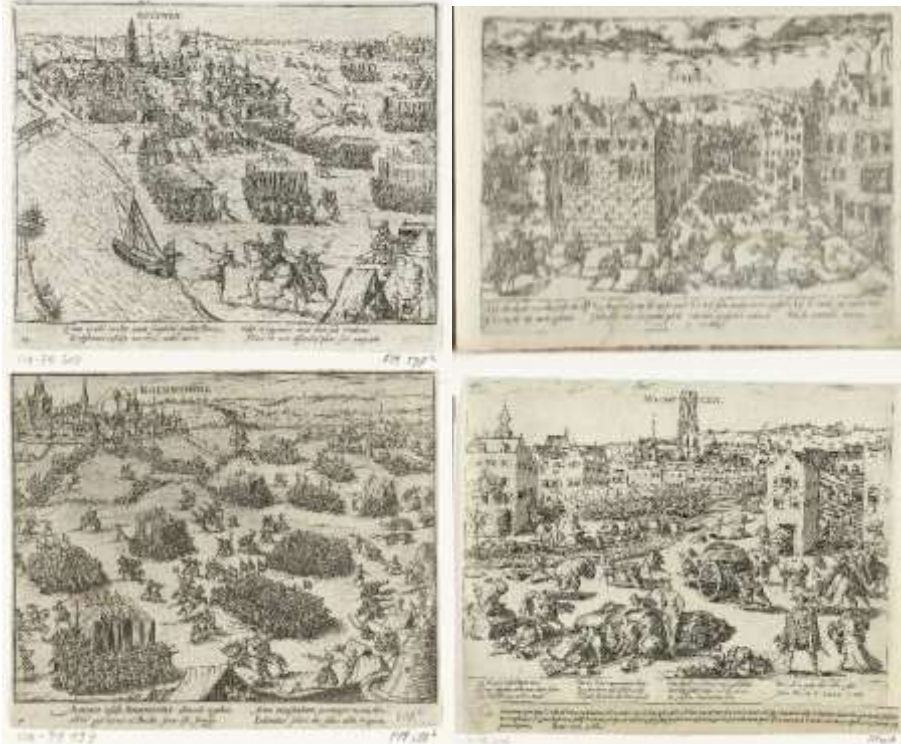
Nederland is een meerstemmig land. Al in 1572 vinden edelen en stadsbestuurders het belangrijk hun stem te laten horen. Ze zijn het niet eens met het beleid van landsheer Filips II. De Republiek die in 1588 ontstaat, is een Statenbond van zelfstandige gebieden met eigen wetten en regels. Toch moeten ze er samen uitkomen. Ook nu zijn er verschillende stemmen, belangen en meningen.

KUN JIJ JEZELF ZIJN?

Zuil 7

OORLOG

Oranje roept de Nederlanders in 1572 op tot verzet tegen de 'tirannie van Alva'. Hij stuurt legers naar het zuiden, oosten en noorden van de Nederlanden. Onder militaire druk voelen steden zich gedwongen een kant te kiezen. Het platteland lijdt onder plunderingen van de regeringstroepen van Filips II en de troepen van Oranje. De opstand is een burgeroorlog geworden.

Frans Hogenberg, *Roermond geplunderd door Oranje*, 1572, Rijksmuseum Amsterdam

Frans Hogenberg, *Zutphen ingenomen door het regeringsleger*, 1572, Rijksmuseum Amsterdam

Frans Hogenberg, *Plundering van Mechelen*, 1572, Rijksmuseum Amsterdam

Frans Hogenberg, *Moord op Naarden*, 1572, Rijksmuseum Amsterdam

VERDRAAGZAAMHEID

Nederland wordt gezien als een tolerant land. Het begrip tolerantie heeft een lange geschiedenis. Vanaf 1572 pleiten politici zoals Willem van Oranje voor gewetensvrijheid: je mag geloven wat je wilt en je bent vrij binnen je eigen huis. Dat betekent nog niet dat iedereen dezelfde rechten heeft. Katholieken en Joden zijn lange tijd tweederangsburgers. Tegenwoordig staat verdraagzaamheid ter discussie.

Hoe verdraagzaam ben jij?

Hoe ga jij om met mensen die anders denken dan jij?

Zuil 2

PROPAGANDA

Willem van Oranje probeert Nederlanders via propaganda te overtuigen in opstand te komen. Hij gebruikt daarvoor brieven, pamfletten en prenten. Oranje benadrukt de liefde voor het vaderland en de strijd om oude vrijheden. Godsdienst staat meer op de achtergrond. Zo probeert hij zowel katholieken als gereformeerden aan zich te binden. Dit beeld is een samenvatting van Oranje's argumenten. De hertog van Alva zit op een troon. Hij houdt de zeventien gewesten uit de Nederlanden vast aan kettingen, ze zijn verbeeld als vrouwfiguren met het wapen van hun provincie. De burgers mogen niets zeggen en staan achteraan. De vrijheden (privileges) liggen vertrapt op de voorgrond. Op de achtergrond zien we de gruweldaden van Alva.

Anoniem, *Tirannie van Alva - De Ellendighe Staat der Nederlanden*, circa 1570, Huis Van Gijn, Dordrecht

VERBONDENHEID

In 1572 bestaat de Nederlander nog (lang) niet. Willem van Oranje probeert mensen in de Nederlanden voor zijn strijd te winnen door ze te vertellen dat ze samen één vaderland delen. Wat het betekent om Nederlands te zijn staat nog lang niet vast en blijft ook steeds veranderen.

Wat verbindt jou met Nederland?

HET WILHELMUS

Wilhelmus van Nassouwe
ben ik, van Duitsen bloed,
den vaderland getrouwe
blijf ik tot in den dood.
Een Prinse van Oranje

ben ik, vrij, onverveerd,
den Koning van Hispanje
heb ik altijd geëerd.
Het Wilhelmus komt uit de zestiende eeuw.
Het werd geschreven als geuzenlied, tijdens
de eerste jaren van de Tachtigjarige Oorlog.
In 1572 zongen opstandelingen het al.

Achterzijde tentoonstelling Geboorte van Nederland

Geboorte van Nederland

Onderwijsprogramma Mysterie van 1572

In 2022 lanceren de Vereniging van docenten in geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN) en het Samenwerkingsverband 1572-gemeenten (SW 1572) een nieuw onderwijsprogramma. Het is een duurzaam lessenpakket over geschiedenis, burgerschap en erfgoed. In het project staan de vier waarden vrijheid, verdraagzaamheid, verscheidenheid en verbondenheid centraal. Zowel in 1572 als in 2022 waren en zijn deze thema's belangrijk en actueel. Het onderwijsprogramma wordt aangeboden aan alle basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs in Nederland. Daarnaast is er een stripboek over Willem van Oranje, videomateriaal en een kwartetspel beschikbaar.

Meer informatie via www.geboortevannederland.nl/onderwijs.

Publicatie

Willem van Oranje is een ambitieuze edelman die uitgroeit tot de leider van de Nederlandse Opstand. Hij zoekt steun, onderhandelt, geeft orders. Hij pleit voor vrijheid en verdraagzaamheid. En hij probeert met zijn brieven voor- en tegenstanders te overtuigen dat hij het goede doet voor inwoners van de Nederlanden. Soms gaat dat goed, soms zijn de gevolgen niet te overzien.

In het boek *Willem van Oranje in brieven* kijken we mee over Oranjes schouder. Aan de hand van veertig brieven volgen we hem in 1572, een keerpunt in de Nederlandse geschiedenis. Op 1 april in dat jaar nemen de watergeuzen bij toeval Den Briel. Terwijl in het westen en noorden steeds meer steden en gewesten zich (noodgedwongen) aansluiten bij zijn opstand, proberen Oranjes legers steun af te dwingen in het oosten en zuiden. De strijd die in april 1572 met verrassend succes begint, lijkt aan het einde van het jaar vrijwel hopeloos. De brieven, ingeleid door experts, laten zien hoe Oranje probeert Nederlanders voor zich te winnen en misstanden aan de kaak te stellen. De weg naar vrijheid en verdraagzaamheid blijkt weerbarstiger dan de prins had gehoopt.

Tijdlijn Tachtigjarige Oorlog

Augustus 1566
Beeldenstorm.

23 mei 1568

Slag bij Heiligerlee.

1 april 1572

Den Briel wordt ingenomen, een toevalstreffer.

6 april 1572

Vlissingen sluit zich aan bij Willem van Oranje.

21 mei 1572

Enkhuizen sluit zich aan bij Willem van Oranje.

9 juli 1572

Martelaren van Gorcum door geuzenleider Lumey gemarteld en opgehangen.

19 juli 1572

Eerste Vrije Statenvergadering in Dordrecht maakt Willem van Oranje stadhouder van Holland, zorgt voor geld om de troepen te betalen en maakt godsdienstvrijheid bespreekbaar. Aanwezig zijn: Dordrecht, Haarlem, Leiden, Gouda, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnickendam, Medemblik, Gorinchem en Oudewater.

16 november 1572

Zutphen door het regeringsleger onder Don Fadrique geplunderd.

1 december 1572

Moord op Naarden door het regeringsleger, veel mannen worden vermoord.

13 juli 1573

Beleg van Haarlem verloren door de opstandelingen.

8 oktober 1573

Victorie van Alkmaar, het regeringsleger wordt verslagen.

11 oktober 1573

Slag op de Zuiderzee gewonnen door de opstandelingen.

2 juni 1574

Vlaardingen afgebrand door de watergeuzen.

3 oktober 1574

Ontzet van Leiden, het regeringsleger wordt verslagen.

4 november 1576

Pacificatie van Gent leidt tot tijdelijke religievrede in de Nederlanden.

23 januari 1579

Unie van Utrecht bundelt de krachten van meerdere Nederlandse steden en provincies in de Opstand.

26 juli 1581

Akte van Verlatinghe verklaart dat de Brabant, Gelre, Zutphen, Vlaanderen, Holland, Zeeland, Friesland, Mechelen en Utrecht Filips II niet langer erkennen als landsheer.

10 juli 1584

Willem van Oranje vermoord.

17 augustus 1585

Val van Antwerpen, vluchtelingen vertrekken naar de Noordelijke Nederlanden.

1588

Republiek der Verenigde Nederlanden ontstaat.

9 april 1609

Twaalfjarig Bestand zorgt voor een tijdelijke vrede van twaalf jaar tot 1621.

15 mei 1648

Vrede van Münster erkent de Republiek als soeverein land.

Colofon

Deze tentoonstelling is ontwikkeld door het Dordrechts Museum voor het Samenwerkingsverband 1572-gemeenten.

Vormgeving

Jantijn ONTwerp

Productie

Boer & Van Wijk

Tekst en Beeld

Dordrechts Museum, Marianne Eekhout

Heeft u vragen of opmerkingen?

Of wilt u deze tentoonstelling bestellen?

Mail naar: contact@geboortevannederland.nl

Vanaf 2022 staan we stil bij het begin van de geboorte van Nederland. Tientallen gemeenten hebben daarvoor het initiatief genomen. Deze gemeenten vertegenwoordigen een groot deel van Nederland: van Vlissingen tot Dokkum, van Bredevoort tot Haarlem en van Alkmaar tot Kerkrade.

Alle deelnemende gemeenten hebben een band met de periode 1572-1574 – zowel in positieve als in negatieve zin. Allemaal kwamen zij gewild of ongewild terecht in een oorlog waarin burgers, steden en provincies niet alleen tegenover hun Spaanse landsheer maar vooral ook tegenover elkaar kwamen te staan. Uiteindelijk leidde die gewapende strijd tot het ontstaan van de Republiek, de voorloper van het huidige Nederland. De herdenking van 450 jaar geboorte van Nederland loopt tot en met 2024.

Het programma richt zich op hedendaagse waarden die al in de Tachtigjarige Oorlog een cruciale rol speelden: vrijheid, verdraagzaamheid, verscheidenheid en verbondenheid (de 4 V's).

Meer informatie op: www.geboortevannederland.nl. U kunt zich daar ook opgeven voor onze nieuwsbrief.

Aalten (Gld), Alkmaar (NH), Amsterdam (NH), Bergen (NH), Berkelland (Gld), Bloemendaal (NH), Breda (NB), Brielle (ZH), Delft (ZH), Doesburg (Gld), Dordrecht (ZH), Edam-Volendam (NH), Elburg (Gld), Enkhuizen (NH), Gooise Meren (NH), Gorinchem (ZH), Gouda (ZH), Haarlem (NH), Harderwijk (Gld), Heemstede (NH), Hoorn (NH), Kerkrade (L), Leiden (ZH), Medemblik (NH), Montferland (Gld), Noardeast-Fryslân (Fr), Oegstgeest (ZH), Oldenzaal (Ov), Oost Gelre (Gld), Oudewater (Utr), Rijswijk (ZH),

Schiedam (ZH), Schouwen-Duiveland (ZI), Steenwijkerland (Ov), Veere (ZI), Vlaardingen (ZH), Vlissingen (ZI), Waterland (NH), Weert (L), Winterswijk (Gld), Woerden (Utr), Zutphen (Gld).

U vindt ons ook op social media, via Instagram (Geboorte van Nederland) en Twitter (@geboortevan_nl).

